

25406

CUNOȘȚINȚE
din
CONSTITUȚIA PATRIEI

și din
drepturile și datorițele cetățenești

pentru școlile populare

de

Ioan Popovici.

Edițiunea IV.

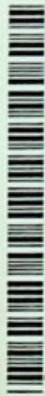

Nagyszeben.

Editura și tiparul tipografiei arhidiecezane.
1915.

Biblioteca Centrala

L139481160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

CUNOȘTINȚE

din

CONSTITUȚIA PATRIEI

și din

drepturile și datorițele cetățenești

pentru școlile populare

de

Ioan Popovici.

INVENTAR
2020

Edițiunea IV.

Întocmită după planul de învățământ, edat
de Ministerul instrucției publice în anul 1905.

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1998

Nagyszeben.

Tiparul tipografiei arhidiecezane.

1915.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Prefață.

Având omul să trăiască în lumea aceasta în societate organizată, e lucru de sine înțeles, că e bine și folositor să cunoască fiecare membru al societății organizarea aceleia precum și poziția sa în mijlocul ei. Astăzi, când se pretind și dela fiii țăranilor cunoștințe din istoric, geografie, limbi etc. de ce să nu se pretindă și cunoașterea drepturilor și datorințelor, ce le are cetățeanul Ungariei atât ca membru al familiei, comunei și municipiului, cât și ca membru al statului și bisericii sale? Aceasta cu atât mai vârtos, că necunoașterea drepturilor și datorințelor cetățenești a adus și aduce încă mai ales țăranului român multe neajunsuri și chiar pagube.

Aceste considerațiuni m'au îndemnat a compune cărticica de față cu menirea de a fi folosită în școlile populare și de repetițiune. Ea poate fi folosită și în școlile de adulți, dar și în diferite cazuri ale vieții ea dorește a da indigitațiile necesare celorce au lipsă de ele.

În introducere se dă scheletul organismului din stat. Partea primă cuprinde materialul prescris de planul de învățământ ministerial pentru anul al cincilea de școală; partea a doua cuprinde materialul prescris pentru anul al șaselea de școală.

La urmă se află partea referitoare la biserică, pe care planul de învățământ al congresului din 1903 o prescrie ca încheiere a învățământului de istorie bisericească în anul al șaselea de școală.

Introducere.

1. Familia.

Omul nu poate trăi singur, ci are lipsă de ajutorul altora; Dumnezeu încă a destinat pe oameni să trăiască laolaltă, ajutându-se împrumutat. Copilul mic nu poate trăi fără îngrijirea părinților sau a rudeniilor. Deaceea omul dela naștere e avizat la ajutorul altora, cu cari împreună formează o societate. Prima societate, al cărei membru devine omul, este *familia*.

Familia constă din tata, mama și din copii. În unele familii se află și câte un moș, o bunică, un unchiu ori mătușe. Servitorii încă se privesc de membri ai familiei. Toți membrii familiei trebuie să știe ce sunt datori să facă și cum trebuie să se poarte unul față de altul, adecă ei trebuie să-și cunoască *datorințele*. Fiecare membru al familiei mai știe și ce poate el cere dela ceialți membri, adecă își cunoaște *drepturile*. Astfel copiii sunt datori a ascultă întru toate de părinții lor, sunt datori a se iubi unul pe altul și pe părinții lor. Părinții iarăși sunt datori a îngrijî de creșterea copiilor, a-i îmbracă și a-i nutri. În schimb părinții au dreptul a cere dela copiii lor ascultare și supunere, iar când copiii fac rele sau nu ascultă, părinții au dreptul a-i pedepsi. Iar copiii, în schimb pentru iubirea și ascultarea

lor față de părinți, au drept a cere dela părinți nutremânt, îmbrăcăminte și creștere.

Capul familiei este tatăl. De el trebuie să asculte toți membrii familiei, el câștigă lucrurile trebuincioase pentru traiu și se îngrijește de toți membrii familiei, de buna rânduială în familie și de pacea și buna înțelegere între membrii familiei.

2. Comuna.

Mai multe familii, cari locuiesc împreună, pe un teritor comun, formează laolaltă o *comună*. Astfel omul dimpreună cu familia este totodată și membrul unei societăți mai mari, al comunei. Membrii comunei încă au drepturi și datorințe unul față de altul și față de comună. Precum familia are un cap, care se îngrijește de ordinea și bunăstarea familiei, așa și comuna trebuie să aibă o căpetenie, care să îngrijească de ordinea, pacea, liniștea și bunăstarea comunei. Această căpetenie este *antistia comunală*, care se compune din oameni înțelepți și experți, pe cari îi aleg membrii comunei. Antistia comunală se îngrijește de afacerile comunei, de ordine și curățenie în comună, de buna înțelegere și buna stare a membrilor comunei, de școale ș. c. l. Fiecare membru al comunei e dator a ascultă și a urmări ordinile antistiei comunale.

3. Municipiul.

Comunele — mai ales dacă sunt mici — singure nu pot îngriji din destul de bunăstarea locuitorilor, nu pot împlini toate cerințele membrilor lor, nu pot face drumuri, școale mai înalte, spitale ș. a. Deaceea mai multe comune, cari sunt situate pe un anumit teritor și sunt mai aproape unele de altele, formează împreună un *comitat* sau un *municipiu comitatens*. Municipiul conduce afacerile comunelor depe teritorul său prin oficianți puși anume spre acest scop. Unele orașe mari formează singure municipiu, care se numește municipiu orășenesc.

Fiecare om e totodată și membru al municipiului, de care se ține comuna sa.

4. Statul.

Toate comunele (sate și orașe) așadară toate municipiile din țeară formează laolaltă *statul*. Fiecare om e totodată membru al acestei societăți mari, adică al statului, și ca atare se numește și *cetățean*. Statul are să se îngrijască de bunăstarea tuturor cetățenilor, el face legi și le execută, face dreptate, păzește ordinea și siguranța cetățenilor și îi apără pe aceștia de atacurile inamicilor din afară.

Statul nostru se numește Ungaria (Magyarország). Noi deci suntem cetățeni ai Ungariei.

Capul statului ungar este *regele*, care guvernează țara prin *ministri* numiți de dânsul.

5. Biserica.

Afară de societățile acestea omul încă dela nașterea sa se primește și între membrii unei *biserici* ori *confesiuni*. Fiecare copil devine membru acelei biserici, de care se țin părinții lui.

Biserica este societate de origine dumnezeiască. Ea se îngrijește de creșterea religioasă și morală a membrilor săi prin biserică și prin școală.

PARTEA PRIMĂ.

I. Administrația.

1. Comunele.

În unele comune locuiesc mai multe familii, în altele mai puține; așadară unele comune sunt mai mari, altele mai mici. Unele comune mari, în cari se țin și târguri, se mai numesc și *târguri* sau *opide*, comunele mari de tot se numesc *cetăți* sau *orașe*. Toate celelalte comune se numesc *sate*.

Cu privire la conducerea trebilor lor, comunele se împărțesc în 4 clase: comune mici, comune mari, orașe cu magistrat, orașe cu municipiu.

1. *Comune mici* se numesc acelea, cari nu pot singure să se îngrijiască de trebuințele lor, de aceea se asociază mai multe și-și aleg un notar, medic ș. a. comun sau cercual.

2. *Comune mari* sunt acelea, cari își pot vedeă singure de trebile lor și-și țin singure câte un notar comunal.

Mai multe comune mici și mari formează un cerc sau ocol (*járás*), în fruntea căruia stă protopretorul (*főszolgabíró*). Acesta supraveghează comunele mari și mici din cercul său.

3. Comunele mai mari și mai avute nu sunt supuse protopretorului, ci stau deadreptul sub comitat. Astfel de comune se numesc *orașe cu magistrat organizat*.

4. Sunt și orașe mari și avute, cari stau deadreptul sub minister și au drepturi ca și comitatul. Acestea se numesc *orașe municipale* sau și *municipii orășenești*. Unele din ele se mai numesc și orașe sau cetăți libere regești, o numire rămasă din vechime, care acum e numai un titlu.

2. Antistia comunală.

În fruntea comunei stă *antistia comunală* (comitetul comunal), care conduce afacerile interne ale comunei, execută ordinațiunile venite dela autoritățile mai înalte (municipiu, etc.) și pune în lucrare hotărârile reprezentanței comunale.

În *comunele mici* antistia comunală se compune din: un primar (jude, chinez), un ajutor de primar (subjude, primar mic), cel puțin 2 jurați, notarul cercuât, medicul și tutorul cercual. Pe primari și jurați îi aleg alegătorii comunali. Pe notar, medic și tutor îi aleg mai multe comune mici laolaltă.

În *comunele mari* antistia comunală se compune din: primar, subjude, cel puțin 4 jurați, cassarul, notarul, tutorul și medicul comunal.

Pe notarul și medicul îl aleg pe viață; ceilalți membri ai antistiei se aleg pe 3 ani.

Antistia comunală a *orașelor* cu magistrat se numește *magistrat* și se compune din: primarul, care e președintele magistratului, apoi din senatori (jurați), căpitanul poliției, notari, fișcali, cassar, controlor, medic, inginer, tutor și mai mulți funcționari. Întreg magistratul îl alege reprezentanța comunală: pe medic și notar pe viață, pe ceilalți membrii pe 6 ani; pe căpitanul poliției îl numește comitele suprem.

Orașele cu magistrat au și câte o *sedrie orfanală*, care se îngrijește de trebile orfanilor din oraș și de averile lor și controlează pe tutori sau curatorii. Președintele ei este primarul.

De trebile și averile orfanilor din comunele mici se îngrijește sedria orfanală a comitatului.

Antistia comunală se alege pentru binele comunei. Fără ea nu ar fi în siguranță persoana și averea locuitorilor. De aceea fiecare membru al comunei e dator să cinstească antistia comunală și să asculte de poruncile ei. Iar membrii antistiei să se siliască a-și împlini chemarea cu scumpătate pentru binele comunei.

Dacă un membru al antistiei comunale nu-și împlinește datorițele ori cauzează pagubă comunei sau singuraticilor, acela va fi tras la răspundere, și se va pedepsi.

3. Reprezentanța comunală.

Hotărârile municipiului comitatens sunt obligatoare pentru toate comunele, însă au dreptul să se îngrijască ele de treburile lor interne, ele adevărat încă au un oarecare grad de *autonomie*. Comuna își conduce afacerile sale prin o corporațiune numită *reprezentanța comunală*. Membrii reprezentanței comunale sunt de 2 felii: jumătate din membri sunt acei indivizi din comună, cari plătesc cea mai multă dare de stat, aceștia se numesc viriliști. La compunerea listei viriliștilor darea oamenilor cu diplomă (preoți, învățători, medici, etc.) se socotește dublu. Cealaltă jumătate a membrilor din reprezentanța comunală o aleg locuitorii comunei. Drept de alegere au toți locuitorii din comună, cari au împlinit 20 ani, sunt independenți și plătesc deja de 2 ani dare. Biserica și alte corporațiuni legale din comună, cari plătesc dare după averea lor, au dreptul a însărcina pe câte un membru să aleagă în numele lor.

Aleși pot fi numai alegători, cari au împlinit 24 ani. În orașe cu magistrat numai oameni știutori de carte se pot alege.

Numărul membrilor din reprezentanța comunală în comune mici e de 10—20, în comune mari 20—40, în orașe cu magistrat 48—200 după numărul locuitorilor din comună.

Reprezentanța comunală conduce afacerile comunei. Ea poartă grije de averea și venitele comunei, statorește în fiecare an budgetul comunei și cercetează socotelile depe anul trecut. Reprezentanța comunală se îngrijește de drumurile, podurile și școala comunei; pentru susținerea acestora prescrie aruncul comunal.

Reprezentanța face regulamente, de cari trebuie să se țină tot omul. Reprezentanța comunală alege pe notarul și pe medicul cercual, eventual și pe tutorul cercual. Hotărârile reprezentanței comunale, a căror realizare costă bani (facerea de drumuri, zidirea școalei, etc.) trebuiesc înaintate la municipiu spre aprobare.

Reprezentanța comunală ține adunări de câteori cere trebuința; la tot cazul însă trebuie să țină 2 adunări în fiecare an; una toamna și alta primăvara, totdeauna înainte de adunarea municipală.

4. Aparținerea la comună.

Fiecare cetățean al Ungariei trebuie să aparțină unei comune oarecare — oraș ori sat —, adecă să fie luat în legătura membrilor comunei. Fiecare om aparține numai la o comună, chiar dacă are moșie în mai multe comune. De regulă fiecare om aparține comunei în care locuiește și plătește dare. Fe-

meile aparțin comunei bărbatului, copiii comunei părinților lor.

Oricare om în vârstă are dreptul să între în legătura altei comune. Aceasta se întâmplă când omul se mută și se așează în altă comună; dacă apoi locuiește aici 4 ani, se poartă bine și contribuie la cheltuelile comunale, își câștigă dreptul de aparținere la această comună. Acest drept îl poate cere și după ce a locuit aci numai 2 ani.

Cetățenii din alte state se pot așeza să locuiască în comună, dacă le permite antistia. Dreptul de aparținere la comună îl pot cere după ce și câștigă și dreptul de cetățeni ungari.

5. Municipiile.

Municipiile sunt de 2 feluri: municipii comitatense și municipii orașenești.

Fiecare comitat din Ungaria formează un municipiu. Cu totul sunt în Ungaria 63 comitate și tot atâtea municipii comitatense. Afară de acestea mai sunt și municipii orașenești. Anume orașele cele mai mari și mai bogate nu se țin de municipiul comitatului în care se află, ci și-au câștigat și ele drept de municipiu. Astfel de orașe sunt 24, afară de capitala Budapest și de orașul Fiume, cari au organizație încâtva deosebită.

Municipiile execută legile și ordinațiunile ministeriale sub supravegherea ministrului de interne.

Fiindcă municipiile își cunosc mai bine împrejurările și lipsele ce le au, ele își pot face regulamente proprii pe baza legilor, (cari însă trebuiesc aprobate de guvern), și se îngrijesc de executarea lor; adică municipiile își isprăvesc singure treburile lor locale. Aceasta se numește *autonomie* municipală.

Afacerile municipale le conduce *comitetul și comisiunea administrativă*.

6. Comitetul municipal.

Comitetul municipal reprezintă pe locuitorii municipiului și în numele acestora se îngrijește de averea municipiului, de drumuri, canale, de starea sanitară, de școale, de siguranța publică, de averea orfanilor ș. a. și execută ordinațiunile ministeriale. *El se numește și reprezentanță municipală și congregațiune comitatensă.*

Comitetul municipal se compune pe jumătate din acei membri ai municipiului, cari plătesc cea mai multă dare (viriliști). Oamenii inteligenți și cu diplome (preoți, învățători, profesori, medici, advocați etc.) au favorul, că darea lor se comută îndoit (duplu). Ceealaltă

jumătate a comitetului municipal o aleg cetățenii din municipiu, cari au drept de alegere.

Numărul membrilor din comitetul municipal atârnă dela numărul locuitorilor din municipiu, dar nu poate fi în comitate mai mic de 120, nici mai mare de 600, iar în municipii orașenești cel puțin 48 și cel mult 400.

Membrii comitetului municipal se aleg pe câte 6 ani, dar jumătate din cei aleși ies la câte 3 ani. Totdeauna aceia trebuie să iasă afară, cari au fost membri deja de 6 ani.

Comitetul municipal de regulă ține în fiecare an două *adunări generale*: una toamna, ca să facă bugetul, iară alta primăvara ca să cerceteze socotelile depe anul trecut. Când cere lipsa se pot ține și adunări extraordinare oricând. Afară de membrii comitetului municipal, la adunare au drept să ia parte și funcționarii mai de frunte ai municipiului. Comitetul municipal hotărăște în toate afacerile municipiului; când hotărăște să facă un lucru mai însemnat, cu deosebire dacă acela costă bani (d. e. facerea drumurilor, zidiri de case, spitale, prescrieri de dare etc.) aceasta hotărîre trebuie mai întâi să o aștearnă ministrului de interne și numai dupăce o aproabă acesta o poate pune în lucrare. Comitetul municipal hotărăște și asupra dărilor de drum și asupra aruncurilor comitatense.

a) Dărilor de drum, hotărâte de comitetul municipal, se întrebunțează pentru facerea și ținerea în stare bună a drumurilor și altor mijloace de comunicațiune. Comitetul municipal poate hotărî și aceea, ca locuitorii din municipiu în loc de a plăti în bani darea de drum, să o rescumpere cu lucrul mânilor și cu care.

b) Aruncurile municipale se prescriu după darea directă și nu e iertat să fie mai mari de 3%, adică după fiecare coroană de dare directă se poate cere cel mult 3 fileri arunc. Municipiile orașenești și orașele cu magistrat pot încassă aruncuri și după dările indirecte ¹⁾; ele pot lua și vămi. Fiecare municipiu are și o *sedrie orfanală*, care constă din președinte și asesori. Sedria orfanală se îngrijește de afacerile personale și de averea orfanilor.

Comitetul municipal alege din sinul său o *comisiune permanentă*, care pregătește lucrurile pentru adunarea generală a comitetului.

7. Funcționarii Municipiului.

În fruntea fiecărui municipiu stă un funcționar (diregător) înalt, care se numește *comite suprem (főispán)*. Pe comitele suprem îl numește Maiestatea Sa regele la propunerea gu-

¹⁾ Vezi mai jos.

vernului. Comitele suprem e reprezentantul guvernului; el supraveghează municipiul. În fruntea oraşului Fiume stă un *gubernator* numit de regele.

Fiecare municipiu comitatens are mai mulţi funcţionari aleşi, precum: *vicecomitele* în oraşe cu municipiu: (*primarul*), care reprezintă municipiul şi conduce afacerile municipiului, apoi protonotarul (şi vicensarii), fiscalul, preşedintele şi asesorii sedriei orfanale, medicul (fizic) ş. a. Aceşti funcţionari sunt în centrul municipiului. Afară de aceştia mai sunt şi alţi funcţionari afară de centru. Astfel de funcţionar este d. e. protopretorul, care e pus peste mai multe comune apropiate una de alta, şi cari laolaltă formează un cerc pretorial (pretură). În fiecare comitat sunt mai multe preturi. Pe lângă protopretori sunt şi pretori. Aceştia conduc afacerile preturei şi se îngrijesc de trebile comunelor.

Funcţionarii municipali îi alege comitetul municipal pe 6 ani. Pe medic, arhivar şi funcţionarii mai mici (ajutători) îi numeşte pe viaţă comitele suprem.

În fruntea oraşelor cu municipiu stă *primarul oraşului*. El e preşedintele *senatului* (magistratului). Afară de primar şi în municipiile oraşeneşti sunt mai mulţi funcţionari.

Funcționarii municipali sunt răspunzători pentru faptele lor.

Capitala Budapest are organizație încâtva deosebită. În fruntea ei nu e un comite suprem, ci un *primar suprem*, pe care îl alege comitetul municipal dintre 3 bărbați designați de regele.

Funcționarii capitalei sunt: primarul, vice-primarii și ceilalți funcționari municipali, dar mai mulți decât în alte municipii. Capitala e împărțită în zece districte, fiecare având în frunte un *antiste* ales pe viață, care conduce trebile districtului în conțelegere cu comitetul districtual, ales de cetățenii districtului.

Comitetul municipal al capitalei se compune din 400 membri.

8. Comisiunea administrativă.

Pentru a susține legătura între afacerile private ale municipiului și între afacerile generale ale țării, în fiecare municipiu este instituită o corporațiune numită *comisiunea administrativă*. Aceasta poartă grije de bunul mers al administrației și se îngrijește, ca funcționarii statului și ai municipiului să se sprijinească unii pe alții în lucrările lor. Președintele acestei comisiuni este comitele suprem, iară membrii sunt: a) oficianții de stat din municipiu: inspectorul de dare, inginerul su-

prem, inspectorul dn școale, procurorul și referentul economic. Aceștia conduc trebile încredințate lor de guvern; ei deci sunt reprezentanți ai guvernului. *b)* Mai sunt membri în comisiunea administrativă și reprezentanți ai municipiului precum: vicecomitele, proto-notarul, fiscalul municipal, președintele sedriei orfanale și fisicul (medicul) municipiului. *c)* Pe lângă toți aceștia adunarea municipală alege 10 membri în comisiunea administrativă pe 2 ani așa însă, că în fiecare an se alege câte 5.

Comisiunea administrativă ține în fiecare lună câte o ședință sub conducerea comitetului suprem. În aceste ședințe membrii, cari au oficii, raportează despre starea și mersul afacerilor administrative (afaceri școlare, de comunicațiune, sanitare, dări etc.). Comisiunea se sfătuiește asupra lor, hotărăște și face rapoarte către ministri. Hotărârilor comisiunii administrative trebuie să se supună fiecare funcționar.

Comisiunea administrativă este totodată și *for disciplinar* în municipiu. Dacă anume se întâmplă, că un funcționar nu-și împlinește datorința ori cauzează vr'o pagubă, comisiunea îl ia la răspundere, cercetează lucrul și dacă-l află vinovat îl pedepsește.

9. Despre recurs și apelare.

Dacă cineva nu e mulțumit cu hotărârile reprezentanței comunale sau cu alegerile fă-
Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

cute acolo, are drept să facă recurs la comisiunea administrativă a comitatului. Recursul trebuie făcut în decurs de 15 zile.

În contra listei viriliștilor din comună, pe care o face protopretorul, încă poate recura oricine mai întâi la vicecomite și de aci la comitat. Acest recurs trebuie făcut în timp de 10 zile dela publicarea listei.

În contra regulamentelor comunale se poate recura mai întâi la comună și de aci la comitat.

Deasemenea dacă cineva nu e mulțumit cu hotărârile municipiului, sau cu răspunsul la recursele înaintate comisiunii administrative, are dreptul să apeleze la ministrul de interne, în decurs de 15 zile. Iară în contra regulamentelor municipale se poate apela în decurs de 30 zile la ministrul de interne.

În contra deciziunilor oficiilor și funcționarilor se poate apela la forurile mai înalte în decurs de 8 zile.

II. Catastrul și cărțile funduare.

1. Catastrul.

În fiecare comună s'a făcut conscrierea tuturor pământurilor tuturor proprietarilor, însemnându-se la fiecare cât e de mare și cum se lucrează (grădină, arător, fânaș, vie, pășune,

pădure), totodată s'a făcut harta (mapa) hotărului întreg, în care sunt însemnate toate pământurile. Acestea laolaltă se numesc *catastru*.

Catastrul se compune pe baza măsurilor făcute la fața locului și nu după spusele oamenilor. Când se întâmplă schimbare în mărimea pământului sau în proprietar, aceasta se însemnează în catastru.

Catastrul e făcut pentru ca pe baza mărimii și calității pământului, precum și a felului cum e cultivat, să se poată măsura darea de pământ pe fiecare proprietar în mod drept. Deci catastrul e baza dării de pământ.

2. Cărțile funduare.

Cărțile funduare sunt niște cărți, în cari sunt scrise starea și împrejurările proprietăților nemișcătoare sau imobile (casă, grădină, pământ arător, fânaș, vie, etc.).

În cărțile funduare pentru fiecare moșie sunt rezervate trei foi și anume: foaia *A.* despre starea proprietății; foaia *B.* despre dreptul de proprietate și foaia *C.* despre poveri.

Foaia *A.* conține descrierea amănunțită a proprietății, locul unde se află, felul folosirii și mărimea ei.

Foaia *B.* cuprinde numele proprietarului, ocupațiunea lui și tot ce e de lipsă pentru a se ști cine e proprietarul. În această foaie se

scrie și aceea, că pe ce cale a câștigat omul proprietatea; prin cumpărare ori moștenire. Tot aci se mai înseamnă și prețul cumpărării sau valoarea proprietății.

Pe foaia C. se scrie dreptul de folosire, comunitatea de avere între soți precum și pretenșiunile, ce le are cineva asupra respectivei proprietăți. Dacă d. e. un proprietar ia împrumut dela cineva și pune moșia sa ca garanție că va plăti, aceasta se însemnează pe foaia C. din cărțile funduare, adecă dreptul de pretenșiune al creditorului se *intabulează* pe moșia proprietarului debitor. Dupăce debitorul și-a plătit datoria, întabularea se șterge.

Când cineva cumpără, o casă, o grădină sau altă realitate, trebuie să ceară dela autoritatea funduară (tribunalul ori judecătoria reg.) transcrierea realității cumpărate pe numele lui. În cazul acesta numele noului proprietar se scrie în foaia B. a cărților funduare.

III. Sarcinile publice.

1. Dărilor către stat

Administrația statului, dieta, judecătoriile, miliția, școalele ș. a. costă foarte mulți bani. Fiindcă statul le susține pe acestea în interesul tuturor cetățenilor, deaceea legile obligă pe toți cetățenii să contribue cu bani la acoperirea

cheltuielilor. Aceste contribuiri în bani către stat se numesc *dări* sau *contribuțiuni*. Toți cetățenii plătesc dări; fiecare în proporție cu averea sa ori cu câștigul său, cei bogați plătesc mai mult, cei săraci mai puțin. Dările către stat le statorește dieta țării: ea singură are drept să pună dări noue pe cetățeni. Dările formează venitele statului. Dările către stat sunt de 2 feluri și adevă:

1. *Dări directe* sunt acelea, pe cari le plătesc cetățenii după averea, venitul sau câștigul lor (dare de casă, de pământ, de venit).

2. *Dări indirecte* sau *dări de consum* se numesc acelea pe cari le ia statul după articli de consum (d. e. zahar, cafea, carne, spirituoase, etc.). Aceste dări le plătesc statului ceice produc respectivii articli de consum; aceștia însă își socotesc darea în prețul articlilor așa, că în realitate *consumenții* plătesc dările acestea și de aceea se zic ele dări indirecte.

Plătirea regulată a dărilor nu numai e datorință ci e chiar în interesul fiecărui cetățean; căci cine nu plătește la timp darea, are să mai plătească și interese (camete) de întârziere, iar dacă cineva întârzie prea mult cu plătirea dării, asupra aceluia vine execuție, care încă costă bani.

În cazuri de pagube elementare (foc, apă, grindină, etc.) se poate cere scutire de dări pe un timp anumit.

Statul mai are venituri din moșiile și pădurile sale precum și din *monopolul* sării și al tutunului. Nu e permis adevărat nimăru să scoată sare din pământ, nici să cultive tutun fără concesiune. Tot produsul de sare și de tutun e al statului, care îl vinde cu prețuri fixate de dânsul.

Drepturile regale de cârcimărit și morărit precum și taxele și competențele de *timbre* etc. încă aduc venituri bune statului.

2. Dări (aruncurile) comunale și municipale. Sarcinile publice.

Afară de dări către stat, cetățenii trebuie să mai plătiască și dări sau aruncuri comunale și municipale sau comitatense.

Anume și comunele au multe cheltuieli cu școli, spitale, drumuri etc. apoi funcționarii comunei încă își iau plata de la comună ș. a.

Dacă o comună are venituri destule din averea ei, ca să acopere toate cheltuielile, atunci nu se mai pune darea pe locuitorii comunei. Dacă însă comuna nu are venituri destule ori n'are de loc, atunci e de lipsă să se pună arunc pe locuitorii comunei.

Aruncul sau darea comunală o stăpânește reprezentanța comunală în fiecare an după darea către stat ce au să o plătiască locuitorii comunei. Reprezentanța hotărăște aruncul în anu-

mite procente s. e. că după fiecare coroană dare de stat trebuie să se plătească 30 procente, adică 30 fileri arunc comunal.

Orașele au dreptul să pună arunc comunal și după dările indirecte; ele pot hotărî și alte dări, precum și aceea să ia vană dela ceice întră în oraș; acestea însă numai cu învoire ministerială.

Locuitorii comunei mai sunt îndatorați să prestee și lucru cu mâna ori cu carul pentru susținerea în bunăstare a drumurilor, pădurilor comunale, a stradelor și căilor de hotar. Această prestațiune nu e dare, ci e sarcină publică. Cine are vite de jug poate fi obligat la 2 zile de prestație cu carul pe an; cel ce nu are vite de jug, dar are casă, poate fi obligat la lucru cu palma cel mult 4 zile pe an. Locuitorii sub 18 ani și cei trecuți de 60 ani nu pot fi obligați la prestații publice, dar nici femeile peste tot, afară de văduva care ține servitor sau are feciori mari. În caz de esundări sau în caz de foc, antistia poate sili pe locuitorii comunei la prestații publice cu carul sau cu brațele, fără ca aceste prestații să se socotiască în cele obligate a se face de obicei.

Comitatele pot pune *arunc* pe locuitorii și proprietarii din comitat numai după dările directe cătră stat, de obicei așa ca aruncul

comitatens să nu fie mai mare de 3 procente, adică după fiecare coroană de dare directă pot pune arunc de cel mult 3 fileri. Comitetul municipal hotărăște și *darea de drum*. Din acești bani se fac și țin în stare bună drumurile comitatense. Comitetul municipal poate hotărî și așa, ca o parte din darea de drum să o plătiască locuitorii cu prestație de lucru cu carul și cu brațele.

IV. Armata.

Statul trebuie să aibă și o putere, care să-l apere de inimi. Această putere se zice *armată*. Aceasta se compune din cetățenii în vârstă de 21—42 ani. Legile țării noastre obligă pe fiecare cetățean să sară cu arma în mână pentru apărarea patriei și regelui său. Acest obligământ se începe cu prima zi a anului, în care cetățeanul împlinește 21 ani ai etății sale. Deci toți tinerii de astă etate sunt datori a se prezenta la *asentare*, când se aleg dintre ei cei apți pentru serviciul militar. Ceice primadată nu au fost asentați au să se mai prezinte la asentare și după aceea. Feciorii, cari la asentare s'au aflat bine făcuți, întregi și sănătoși, se *înrolează* în armată și pun jurământ. Feciorii se înrolează sau în *armata comună*, sau la *honvezime*.

Armata comună are mai multe părți: o parte servește pe jos și se numește *infanterie*; o parte servește călare, aceasta se zice *cavalerie*; o altă parte servește la tunuri, aceasta se chiamă *artilerie*: în fine o parte servește pe mare în corăbii și aceasta se numește *marină*.

Feciorii înrolați la armata comună au să serviască 3 ani în continuu, și alți 7 ani în rezervă; la marină 4 ani efectiv, 5 ani în rezervă și 3 ani rezervă suplitoare.

Feciorii înrolați la honvezime au să servească 2 ani efectiv și alți 10 ani în rezervă. Cei ce au servit în armata comună 10 ani, au să mai serviască 2 ani la honvezime.

Feciorii înrolați, cari nu prea sunt apți de serviciu mai lung, sau cei rămași după umplerea cadrelor armatei, formează *rezerva suplitoare*, și ei servesc numai 8 săptămâni efectiv, de aci încolo merg numai la deprindere de arme. În caz de război din această rezervă se suplinesc lipsele ce se întâmplă în armata comună ori la honvezime.

Învățătorii aflați apți pentru serviciul militar servesc 1 an ca voluntari.

Când patria e în mare pericol, la porunca regelui se convoacă *gloatele*. La gloate iau parte toți cetățenii și anume: ceice fac parte din armata comună ori din miliție după termi-

narea serviciului militar, dela 32—42 ani ai vârstei; ceilalți cetățeni dela 19—42 ani ai etății.

Dela serviciul militar poate fi scutit: *a)* singurul fiu, care susține pe părinții săi neputincioși; *b)* singurul nepot, care susține pe moșul său neputincios — dacă acesta nu are copii; *c)* fratele, care susține pe frații minoreni, orfani și săraci.

Cei scutiți dela serviciul militar precum și cei ce nu s'au aflat apți la asentare, plătesc în decurs de 12 ani dare de scutire dela serviciul militar. Banii aceștia se folosesc pentru ajutorarea soldaților bătrâni și neputincioși, precum și pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor rămași după soldații căzuți în bătălie.

V. Instrucțiunea publică.

Deoarece este spre binele fiecărui om ca să învețe carte, iar statul încă vrea să aibă cetățeni luminați, deaceea s'a făcut o lege, prin care toți cetățenii sunt obligați a învăța la școală. Anume copiii de 6—12 ani trebuie să umble regulat la școală în toate zilele, afară de ferii, iar cei de 13—15 trebuie să umble la școala de repetiție. Aceste școale se numesc școale elementare, fiindcă în ele se învață cunoștințele, de care are omul mai mare lipsă.

în viață, precum: citire, scriere, calculare, geografie, istorie ș. a.

Părinții, tutorii sau stăpânii, cari nu trimit pe copiii sau servitorii lor la școală se pedepesc cu bani în favorul școlii. De aceea se zice, că învățământul elementar este obligator.

Afară de școlile populare elementare și de cele de repetiție mai sunt în țară și școlile populare superioare, școlile civile, școlile medii (gimnazii, școlile reale), școlile superioare (universități) și școlile speciale (seminariile teologice, preparandii, școlile economice, industriale, comerciale, etc.).

Școlile de orice fel pot înființa și susține atît cetățenii privați (școlile private) și societățile (școlile comunale), precum și confesiunile (școlile confesionale) și statul (școlile de stat). De regulă școlile sunt supravegiate și îngrijite de un *scaun școlar*. Școlile populare dintr'un comitat stau sub controla *inspectorului regesc de școlile*.

Școlile confesionale stau sub îngrijirea și supraveghierea autorităților bisericești.

Ministrul de culte și instrucțiune publică are inspecțiunea supremă peste toate școlile din țară.

Copiii trecuți de 3 ani trebuie trimiși la *azilul de copii*, dacă părinții nu dovedesc, că le dau acasă toată îngrijirea de lipsă. Azilul

de copii nu e școală, ci un loc unde micii copilași se deprind la ordine, curățenie, purtare bună și învață fel de fel de jocuri nevinovate.

VI. Agricultura, industria, comerțul.

1. Izvorul bogăției cetățenilor și a statului este pământul. Deaceea statul a făcut legi, cari regulează, ajută și scutește lucrarea și exploatarea pământului. Pentruca agricultorii să poată învăța cum să-și lucre pământurile mai bine și mai cu folos, statul și unele municipii susține școale de agricultură de model. Dacă se întâmplă agricultorilor pagube prin ape, prin secetă ori prin boale de vite statul le vine în ajutor.

Pentru nobilitarea cailor statul susține mai multe herghelii de model.

Pădurile încă sunt scutite prin lege de devastări. Pentru aceea sunt puse oficii silvane, inspectori de păduri, pădurari, gornici, etc. Celce pășunează, ia lemne ori face foc în pădure oprită, se pedepsește.

Vânatul încă e regulat prin lege. Numai ceice plătesc pot vâna în anumite anotimpuri.

Legile se îngrijesc și de cultura viilor. Unde a pustiit filoxera viile, statul ajută pe proprietari cu vițe nouă și cu scutire de dare.

torități, și anume: în comunele rurale la proptoretorul, în orașe cu magistrat la magistrat, în municipiile orășenești la căpitanul poliției.

Sunt unele industrii, pe cari mai întâi trebuie să le învețe omul și numai după ce a primit atestat, că le știe, le poate profesă singur. Aceste meserii se zic *condiționate de calificațiune*; d. e. măsuritul, rotăritul, cojocăritul, etc.

Sunt unele industrii, pe cari nu le poate profesă nimeni fără *concesiune* dela autorități. Astfel de industrie este d. e. cârcimăritul.

La învățarea meseriilor nu se primesc copii sub 12 ani. Copiii, cari intră la un măiestru ca să învețe o meserie, se zic învățăcei sau ucenici. Ei trebuie să învețe în decurs de 3 ani. În acest timp trebuie să cerceteze și școala de meserii. După terminarea învățătorei primește dela stăpân atestat și carte de lucru și devin sodali sau calfe.

După ce calfa a mai lucrat cel puțin doi ani cu succes bun, poate să înceapă meseria pe socoteala proprie ca măiestru de sine stător.

Meseriașii dintr'un oraș formează o *corporațiune industrială*, care se îngrijește de interesele meseriașilor și de buna înțelegere între ei.

Toate treburile industriale stau sub grija *autorității industriale*; aceasta dă adevăriniță

de lucru, concesiune pentru începerea unei industrii etc. și ține în evidență pe industriașii, calfele și învățăceii-meseriași din cercul ei. Astfel de autorități industriale sunt: la sate protopretorul, la orașe cu magistrat senatul sau magistratul, în orașele cu drept municipal căpitanul poliției, în Budapesta antistele cercual.

4. Productele agricole și cele industriale nu le consumă numai ceice le produc, ci ei le schimbă, le vând pentru bani, ca să-și poată cumpără alte cele și să plătiască dările. Vânzarea și cumpărarea produselor sau mărfurilor se numește *comerțiu*. Comerțul încă e regulat și scutit prin legi.

Fiecare *producător* își poate vinde produsele în loc ori să le ducă în alte locuri. Pentru aceea statul se îngrijește de drumuri bune și alte mijloace de comunicațiune (drumuri de fer, de țeară, canale etc.). Pentru înlesnirea comerțului se fac banii de hârtie și metal, se încheie convențiuni cu alte țări, etc.

5. Pentru păstrarea mai ușoară și mai sigură a banilor câștigați s'au înființat *bănci* sau *institute de credit și de economii* (casse de păstrare). Cine își pune banii la o bancă, primește despre aceasta o cărticică. Băncile dau interese (camete) după depuneri.

Cine întreprinde ceva, sau în alt chip are lipsă de bani, se duce la bancă și cere îm-

prumut, după care el plătește băncii interese. Pentru bănci garantează ceice le-au înființat așa, ca nimeni să nu-și piardă banii depuși spre păstrare.

VII. Igiena publică.

1. Statul are interes ca cetățenii să fie sănătoși și voinici, căci numai așa pot lucra și înmulți averea națională și numai așa vor putea fi buni apărători ai patriei.

De aceea statul a făcut legi privitoare la susținerea sănătății cetățenilor și la scutirea lor de boale contagioase (lipicioase).

În înțelesul acelor legi fiecare comună, dacă are cel puțin 6000 locuitori, trebuie să țină un medic comunal, iar comunele mai mici țin mai multe un medic cercual. Antistiile comunale trebuie să îngrijiască de curățenie pe strade și prin curțile oamenilor.

Tot omul trebuie să grijască de sănătatea sa ca de cea mai prețioasă comoară. De aceea în caz de boală negreșit să cheme pe medic, iar în caz de boale lipicioase are să țină întru toate rânduielile prescrise de lege. Părinții și tutorii sunt datori să cheme negreșit medic la copiii mai mici de 7 ani, dacă se bolnăvesc; pe copiii sănătoși să-i țină departe de cei bolnavi de boale lipicioase, și să nu-i trimită în vremea aceea nici la școală; copiii să fie vac-

cinați în primul an al vieții, iar la 12 ani să se revaccineze.

Legile și ordinațiunile sanitare trebuie să le țină și să le urmeze fiecare om în interesul său propriu.

Pentru îngrijirea bolnavilor s'au făcut spitale prin diferite părți ale țării. Pentru acoperirea cheltuelilor împreunate cu susținerea spitalelor, cetățenii plătesc o dare anume pentru spitale.

Treburile privitoare la igiena publică se țin de ministrul de interne.

2. Pentru susținerea sănătății omul trebuie să se feriască nu numai de boale, ci și de *alimente și beuturi falsificate*. Pentru că sunt oameni fără de inimă, cari din poftă de câștig falsifică unele lucruri de mâncare și beuturi. Legea oprește și pedepsește aspru orice falsificare de lapte, unt, brânză, unsori și uleiuri animale și vegetale, făină, semințe, precum și vinderea altorfel de falsificate. Deasemenea e oprit a fabrica și a vinde vinuri artificiale. Afară de pedeapsă, autoritatea confiscă și nimicește alimentele și beuturile falsificate și stricate. De asemenea e oprit a colora cu materii otrăvicioase alimente, prăjituri, beuturi, stofe și pereții odăilor. E oprit a se vinde poame necoapte, bureți veninoși, carne stricată, cari se confiscă și se nimicesc dacă se

găsesc spre vânzare în piață ori în prăvălii. Măcelarii înainte de-a tăia vitele, trebuie să le arete veterinarului care nu-i lasă să taie vite bolnave.

VIII. Servitori Muncitori.

1. Raportul dintre stăpâni și servitori încă e regulat prin lege. Servitorii sunt de două feluri: *interni* și *externi*. Interni sunt cei angajați pentru lucru în casă și curte, externi cei angajați pentru lucru la câmp. Deși servitorii sunt angajați pe timp anumit, totuș și ei se numără la familie.

Contractul între stăpân și servitor se face sau în scris sau cu graiu viu. Servitorii interni se angajază de obicei pe timp mai scurt (3 luni ori și numai pe o lună), cei externi se privesc angajați pe un an. Timpul de abdicere la servitorii interni e 6 săptămâni, în orașe mari 15 zile. Dacă înainte de expirarea termenului nici stăpânul nu abdice servitorului nici acesta stăpânului, contractul se privește prelungit pe mai departe.*

Servitorii sunt datori să asculte de stăpâni, să-și facă lucrul omenește și să se poarte cinstit. Stăpânul încă e dator să dea servitorului simbria și mâncarea regulat, să-l tracteze cum se cade. Dacă servitorul se bolnăvește, stăpânul e dator să-l îngrijiască timp de o lună.

Cine vrea să între ca servitor (servitoare) trebuie să-și ceară dela pretură (în orașe dela căpitanul poliției) carte de serviciu. Această carte în tot timpul serviciului stă la stăpân, care la finea serviciului scrie în ea cum s'a purtat servitorul și cât timp i-a servit, apoi i-o dă înapoi.

2. Despre relațiile între proprietari și muncitori încă s'a făcut o lege. Muncitori sau lucrători de câmp sunt aceia, cari se angajază la cineva (la proprietari) pentru săvârșirea vreunei lucrări economice ca: secerat, îmblătit, cosit. Numai aceia se pot angaja ca muncitori, și proprietarul numai pe aceia-i poate angaja, cari au adevărîță (igazolvány) dela primăria comunei lor. Contractul totdeauna trebuie făcut la primăria comunală în scris. În contract trebuie pus, că ce fel de plantă economică (grâu, fân, rapiță etc.) e obiectul muncii și pe cât teritor (câte jugăre), precum și aceea, că proprietarul cât are să plătiască în bani sau în produse. Contractul astfel încheiat legea nu iartă să-l strice nici una dintre părți fără învoirea celeilalte. Plata sau mâncarea nu e permis să fie răscumpărată cu beuturi spirituoase. Stăpânul e dator să îngrijiască timp de 8 zile pe muncitorul îmbolnăvit. Muncitorii cari n'ar voi să împliniască obligamentele din contract, pot fi siliți la aceasta cu puterea.

Pentru ajutorarea muncitorilor și a servitorilor în caz de boală s'au înființat case de ajutorare.

IX. Matriculele de stat.

Matriculele sunt de mare însemnătate, pentru că în ele se scriu toate cazurile de naștere, căsătorie și de moarte. Prin urmare din ele se pot statori numele și originea cuiva, etatea lui, înrudirea cu alte persoane, că oarecineva e în viață ori e mort, că cineva e căsătorit ori nu. Din ele se constată și dreptul de moștenire, din ele se constată obligământul de a cercetă școala și cel militar.

Mai înainte numai preoții diferitelor confesiuni purtau matricule despre credincioșii lor, statul însă supraveghea purtarea matriculelor. În timpul mai nou statul a luat în grija sa purtarea matriculelor și a împărțit țara în multe cercuri de matriculă. În fiecare cerc matricular este numit de ministru un matriculant, care induce în matricule toate cazurile de naștere, căsătorie și moarte din cercul său, fără deosebire de confesiune.

Matriculanți sunt de regulă notarii, în orașe o persoană dela magistrat. Matriculantul poartă toate trei matriculele în câte două exemplare: unul rămâne la el pentru a se da extrase celor ce le cer; al doilea se trimite la arhiva comi-

tatului, spre păstrare, cu finea fiecărui an. Dacă matriculele dela matriculant ar perî cumva (s. e. prin foc) exemplarul dela comitat le poate înlocui.

Nașterea unui copil trebuie înștiințată la matriculant în timp de o săptămână, aceasta trebuie să o facă părinții sau rudele mai apropiate. *Moartea* cuiva trebuie înștiințată de către cei din casă cei mult a doua zi, ducând totodată atestat dela necroscop (inspector de morți).

Ceice vor să închee *căsătorie*, trebuie să meargă la matriculantul respectiv provăzuți cu documentele de lipsă. Matriculantul se îngrijește de *publicarea* căsătoriei intenționate, ceea ce se face prin afișare pe tabla dela oficiul matricular și cea dela primărie. După terminul de 17 zile dela publicare mirii se duc de nou la matriculant pentru încheierea căsătoriei civile. Despre aceasta primesc dela matriculantul un document, cu care se duc apoi la preotul lor pentru încheierea căsătoriei religioase, adică pentru a se cunună.

PARTEA A DOUA.

I. Regele.

Regele Ungariei este un membru al familiei de Habsburg-Lotharingia, care prin legea din anul 1723, numită *sanctiunea pragmatică*, are drept ereditar la tronul Ungariei, adecă după moartea unui rege, fiiul sau cel mai de aproape următor al lui, prin moștenire devine rege al Ungariei. Regele, după suirea sa pe tron, e dator a se încoronă cu coroana Sântului Ștefan de rege al Ungariei și a pune jurământ, că va păzi legile și constituția țării și va purtă grije ca și alții să le păziască. Încoronarea se face după regule anumite în mod sărbătoresc.

Regele are drepturi mari. Persoana regelui e sfântă și neviolabilă; regele nu e responsabil nimărui pentru faptele sale, ci ministrii răspund pentru ele. El dăruște titluri și orduri, el sancționează (întărește prin subscriere) legile făcute de dietă. Judecătorii aduc sentințele în numele regelui; regele are drepturi de grațiare, adecă el poate iertă, scădiă ori schimbă pedeapsa, la care au fost judecați vinovații. Regele reprezintă statul ungar față cu alte state; el e comandantul șuprem al armatei; el poate

începe războiul și încheie pace; el numește pe miniștri și pe alți funcționari înalți ai statului.

Regele Ungariei e totodată și împărat al Austriei; deaceia titlul lui e acesta: «*Majestatea Sa împărătească și apostolică regească*».

II. Dieta.

1. Dieta Ungariei constă din două corporațiuni (2 case): din casa magnaților și din casa deputaților.

a) Casa magnaților se compune din: *a)* prinții maioreni ai casei domnitoare; *b)* acei magnați (conți, baroni, etc.) maioreni din Ungaria, cari totodată sunt și proprietari de pământ; *c)* oficanții înalți de stat (judele țării, banul Croației, guvernatorul din Fiume, păzitorii coroanei, președinții dela curia și tabla reg. din Budapesta ș. a.); *d)* dignitarii bisericesti: metropoliții și episcopii catolici de rit latin și grecesc precum și cei gr. or., câte 3 episcopi și tot atâția curatori lumești ai bisericilor reformate și luterane, un curător suprem ori episcop al unitarilor; *e)* 3 deputați ai dietei provinciale din Croația și *f)* în fine 50 membri, pe cari pentru meritele lor îi numește regele membri pe viață în casa magnaților.

β) Casa deputaților se compune din acei bărbați, pe cari locuitorii țării (cetățenii) i-au

ales de deputați ai lor. Țeara întreagă e împărțită în mai multe *cercuri electorale* și deputații aleși de aceste cercuri sunt membrii casei deputaților. Ungaria e împărțită în 413 cercuri electorale, cari dau 413 deputați. Croația și Slavonia încă trimite 40 deputați, cu aceștia împreună casa deputaților constă din 453 membri.

Ministrii în urma oficiului lor au drept de ședere și de vorbire atât în casa magnaților cât și în casa deputaților, dar numai atunci au drept a vota, dacă și de altfel sunt membri ai respectivei case.

Nimenea nu poate fi deodată membru și în casa magnaților și în casa deputaților.

Croația și Slavonia își are *dieta* sa provincială, care face legi în treburile interne, de instrucție și de justiție, și trimite deputați în dieta Ungariei.

Articolul de lege XIV:1914 a ridicat în mod însemnat numărul alegătorilor. În constituție îndreptățirea de alegător e strâns legată de anumite condițiuni. Condițiunile sunt generale și speciale. Condițiuni generale: cetățenia de stat, gen, etatea, independența privată; condițiuni speciale: averea, venit, cultura spirituală și în urmă îndreptățirea pe baza legii XXXIII:1874. Ca să câștige cineva îndreptățirea de alegător trebuie necondiționat să arete un

titlu de drept înaintea comisiei de 3 ce se esmite din partea comitetului central în primele zile din Martie în fiecare comună mare și notariat. La dispoziția comisiei de conscriere stau: conscrierea din anul trecut; cartea dării directe (B. tabella): catastru și unde a fost comasație, cartea funduarie de comasație. Datele câștigate comisia le înaintează comitetului central până în 15 Aprilie când apoi se compune lista provizorică a alegătorilor.

1. Titlul de drept al alegătorilor.

I.

În lista provizorică se induc toți aceia, cari deși nu locuiesc stabil de un an în acel loc dar sunt:

1. Oficanți de stat, sau la municipii, comune, institute publice, fundațiuni publice, întreprinderi de stat sau comunale, societate ori reuniune obligată să deie socoteală publică;
2. Preoții aflători în funcțiune;
3. Profesorii sau învățătorii aflători în aplicare la vreun institut public;
4. Absolvenții de universitate aflători în orice post;
5. Membrii reuniunii regnicolare teatrale;
6. Indreptățiții cei vechi.

II.

Locuința de un an se cere:

1. Dela oficanții privații;
2. Dela ceice au terminat una din școalele medii, sau militare, industriale, pedagogice, agronomice, de artă, de pădurari, civile de un rang cu cele

medii (reale, gimnaziale); dela absolvenții acestor școli altă condițiune specială nu se pretinde ori sunt în post ori nu sunt.

III.

Pe lângă locuința de un an dela ceice au terminat clasa VI poporală elementară sau 2 medii ori civile sau 3 industriale se mai pretinde:

1. Ca să fie îngreunat cu cel puțin cor. 2 dare directă de stat;

2. Să exerceze în mod independent industria ori comerțul;

3. *a)* E aplicat la afaceri ori întreprinderi industriale, înțelegându-se aci și minele, comerțul și comunicația;

b) Să se ocupe la producțiune seculară (la economia câmpului) ca conducător sau supraveghetor al muncitorilor;

c) Dela celce e în serviciul public ori privat dar nu cade sub *a)*, *b)* și e aplicat neconținut de cel puțin 3 ani la acelaș stăpân, fie în orice ocupație;

4. Să fie activ în economia de câmp a vreunui alegător sau la afacerile ori întreprinderile sale industriale ca membru ajutor de familie;

5. Ca în serviciul militar sau jandarmăresc să fi avut rangul de subofițer.

IV.

Celce știe cetil și scrie fără a avea pregătirea școlară de VI clase elementare, dacă întrunește una din următoarele condiții speciale:

1. Fie dintr'un soi de dare, fie din mai multe soiuri de dare, laolaltă e împovărat cu cel puțin 20 cor. dare directă de stat; sau

2. exerciază pe baza licenței ori a certificatului industrial în mod independent, industria ori comerțul și aplică fără întrerupere cel puțin o calfă sau e îngreunat, fie dintr'un soi de dare cu 10 cor., fie din mai multe soiuri de dare, cu 20 cor. dare directă de stat; sau

3. e aplicat: a) la afaceri ori întreprinderi industriale, înțelegându-se aci și minele, comerțul; însă nu ca muncitor cu ziua, ci că a lucrat neîntrerupt 5 ani în orice ocupațiune, sau b) fie cu întreruperi cel puțin 3 ani în aceiaș branșă.

V.

Dela celce nu știe cefi și scrie se cere ca condițiune specială pentru îndreptățirea de a alege, ca fie dintr'un soi de dare fie din mai multe soiuri de dare laolaltă să fie împovărat cu cel puțin 40 cor. dare directă de stat.

La darea directă se 'nțelege totdeauna și darea de pământ și de casă a soției cu care trăiește în căsnicie comună și a copiilor minori legitimi.

2. Nu-și pot exercită dreptul de alegător.

1. Cei din serviciul activ al armatei;
2. Finanții, păzitorii dela oficiul de vamă și dare;
3. Jandarmii, polițiștii;
4. Nu se pot luă în lista provizorică cari stau sub sentință criminală, sau stau prin decis valid sub cercetare criminală și sunt deținuți.
5. Stau sub concurs;
6. S'au judecat la suspendarea drepturilor publice;
7. Care nu și-a prezentat credenționalul.

3. Remedii de drept în contra listei provizorii.

Listele provizorii compuse de comitetul central, ale tuturor alegătorilor din cercul electoral, cu conșpectul celor șterși împreună, au să fie puse la privire publică din 16 Maiu până incluzive 14 Iunie în centrul cercului electoral, iar listele provizorii ale comunelor singuratice iarăși împreună cu cei șterși au să fie alișate la notariat pentru a se face eventual recurs. Fiecine are drept de recurs în cauza sa proprie. Iar în cauza altora că s'a luat sau s'a șters pe nedrept, numai cei induși în listă au drept de recurs.

Recursurile pot fi înaintate în scris din 16 Maiu până incluzive 30 Maiu. Recursurile înainte de a se înaintă comitetului central se pun spre privire publică până în 14 Iunie când apoi cu observările venite se trimit comitetului central. Asupra recursurilor și a observărilor comitetul central e dator să se pronunțe până la 31 Iulie când se pun spre privire publică. Contra hotărîrii comitetului central se poate da ponuslu în decurs de 15 zile dela inmanuare la judecătoria administrativă.

Comitetul central poate să-și facă observările cu privire la plângeri și la dovezi, și plânsorile, deodată și cu observările sale, le înaintează până la 1 Septembrie judecătoriei administrative.

Judecătoria administrativă e datoare să aducă hotărîre în merit până la 1 Decembrie, când retrimite actele comitetului central, care până la 30 Decembrie compune pe baza hotărîrii judecătoriei administrative lista electorală definitivă.

4. Alegerea deputațiilor dietali.

Pentru alegerile generale de deputați, ministrul de interne stabilește un termen de 10 zile, și adecă așa, ca dela publicarea ordinațiunei sale în foaia oficială (Budapesti Közlöny), când totodată se publică și rescriptul regesc referitor la convocarea dietei, până la ultima zi a termenului stabilit pentru alegeri, să rămână un interval de 30 zile; iar dela ziua ultimă a termenului pus pentru alegeri, până la deschiderea dietei cel puțin 10 zile. Comitetul central fixează alegerile pe una și aceeași zi pentru comitatul întreg și dispune ca în cercurile de votare să se exmită câte o comisie de trei. Candidarea de deputat se face cu 3 zile înainte de alegere în locul central la propunerea în scris a 50 alegători.

În cercurile în cari votarea e secretă (Budapesta, orașul și districtul Fiume, orașele cu drept municipal și cercul lor), prezidentul de alegere, dacă sunt mai mulți candidați, e dator să comunice numai decât comitetului central numele candidaților. Comisiunea electorală e datoare a se prezentă în ziua alegerii în centrul cercului electoral, chiar și dacă este numai un candidat. Prezidentul deschide procedura alegerii la oarele 8 și poate da îndrumări comisiunilor de votare aflătoare în cercurile de votare. Dacă alegătorii, cari au înaintat propunerea de candidare, n'au numit bărbați de încredere, prezidentul comisiunii îi face atenții asupra acestui drept dat lor din partea legii.

Dacă recomandatorii candidatului renunță, designază prezidentul bărbați de încredere. Bărbații de încredere, dacă sunt trecuți în listele respectivului cerc electoral, pot să voteze în cercul de votare în care funcționează chiar și în cazul, dacă sunt trecuți în listele altui cerc de votare.

5. Nu poate fi admis la votare

a) acela, a cărui identitate personală nu se poate stabili.

b) Celce la aceeași alegere generală a votat în mod valabil în alt cerc electoral, ori la aceeași alegere în alt cerc de votare.

Alegătorul, dacă identitatea sa personală poate fi stabilită în mod neîndoios, nu poate fi eschis dela votare numai pentru că și-a spus greșit, ori i-a fost în listă introdus greșit numele, etatea, ocupațiunea sau locuința. Nu e permis să fie alegătorul îndemnat la votare ori influențat în alt mod.

Întrebare poate să adreseze alegătorului numai prezidentul comisiunii. Votarea decurge până ce expiră oara legală de încheiere, pe care o stabilește prezidentul în oara a 10-a socotind dela începutul votării. Prezidentul provoacă după expirarea oarei de încheiere pe alegătorii prezenți să se separeze din mulțime și să se retragă la locul designat din partea sa și dispune ca alegătorii astfel provocați să fie deschiliniți de ceilalți. Dacă după provocare dintre alegătorii separați nu se mai anunță nime la votare, prezidentul comisiunii de votare încheie votarea. Alegătorii anunțați înainte de expirarea oarei de încheiere pot fi admiși și după expirarea oarei de încheiere.

Alegătorii anunțați sub decursul oarei de încheiere au să fie deschiliniți după oara de încheiere.

Alegătorii anunțați după expirarea oarei de încheiere fixată de prezident, nu e permis să mai fie admiși la votare, cu excepția persoanelor: prezidentul, bărbații de încredere, scriitorii comandați la alegere, membrii comisiunii de votare.

Fiecare comisiune de votare poartă despre votare proces verbal, acestea împreună cu rezultatul alegerii se trimit prezidentului din centrul electoral, care în decurs de 24 oare constată că cine a întrunit majoritatea absolută a voturilor și acela se declară ales deputat, predându-i-se un exemplar din procesul verbal de alegere cu anexele sale. Acest credențional trebuie să-l arete dietei în decurs de 30 zile, la caz contrar e nevalid și respectivul nu mai poate fi reales pe acel ciclu.

6. Activitatea dietei.

Dieta are să facă legile de lipsă, să se îngrijiască de venitele și cheltuelile țării (să statoriască budgetul anual și să controleze guvernul.

Legile se fac așa, că ministrii prezintă casei deputaților proiecte de legi. Casa deputaților se sfătuiește asupra lor, și dacă le află bune le primește, iar dacă nu le află bune, le respinge. După ce casa deputaților a primit un proiect de lege, îl trimite la casa magnaților și dacă și aceasta a primit proiectul, se prezintă Majestății Sale spre *sanționare* (subscriere). Legile sancționate se publică pentruca cetățenii să le cunoască și să le urmeze.

Budgetul țării îl pregătește consiliul de miniștri. În budget se arată ce fel și câte cheltueli are țara pe anul viitor, totodată se arată în el și ce fel și câte venite vor fi pentru aco-

Biblioteca Universității „Lucian Blaga”₄ din Sibiu

perirea cheltuelilor. Și budgetul se desbata în dietă ca și orice proiect de lege și se sancționează de cătră regele. Budgetul sancționat devine lege, de care trebuie să se țină ministrii; adecă nu e iertat să cheltuiască mai mult decât e satorit în budget, nici să scoată altfel și mai multe dări, decât ce e satorit în lege. De aceea dieta în tot anul cercetează socotelile din anul trecut, pe cari le pregătește *curtea de conturi*. Dieta hotărește și aceea, câți soldați noi trebuie să dea țara în fiecare an (votează contingentul de recruți).

Dieta trebuie să controleze lucrarea ministrilor. Dacă deci ministerul, ori unul dintre ministri nu-și împlinește datorințele, dacă calcă vre-o lege ori face cheltueli peste budget, sau dacă ia dări, ce nu se cuprind în budget, atunci dieta îl ia la răspundere și dacă îl află vinovat, îl și pedepsește.

III. Guvernul.

1. Regele guvernează țara prin ministrii săi, cari laolaltă formează guvernul sau ministerul. Ministerul constă dintr'un ministru-prezident și 9 ministrii. Pe ministrul-prezident îl numește regele deadreptul, iar pe ceialalți ministri la propunerea ministrului-prezident. Ministrii sunt următorii:

a) Ministrul de lângă persoana Maiestății Sale.

b) *Ministrul de interne*, care supraveghează municipiile, se îngrijește de spitale, de ordine și de siguranță, precum și de săraci și de orfani.

c) *Ministrul de culte și instrucțiune publică* supraveghează bisericile, școalele și conduce toate lucrurile ținătoare de instrucțiune.

d) *Ministrul de finance* administrează averea țării; se îngrijește de prescrierea și încassarea contribuțiilor (dărilor).

e) *Ministrul de comerț* conduce trebile comerțului, industriei și comunicațiilor; el se îngrijește de drumuri de țară (șosele) de căile ferate, de canale, de navigațiune, de postă și de telegraf.

f) *Ministrul de agricultură* poartă grije de economia de câmp, de pădurărit și băieșag, de creșterea vitelor și de regularea râurilor.

g) *Ministrul de justiție* conduce trebile judecătorești, supraveghează tribunalele, judecătoriile, procuraturile, temnițele și închisorile.

h) *Ministrul de honvezi* conduce afacerile honvezimei și ale gloatelor, se îngrijește de asențări și de încuarterarea soldaților.

i) *Ministrul croat* reprezintă interesele Croației și Slavoniei în guvernul și dieta Ungariei.

Croația și Slavonia încă își are guvernul său, în fruntea căreia stă *banul*, și care conduce afacerile interne, de justiție, de culte și instrucție publică ale Croației. Celelalte afaceri (finanțe, comerț, agricultură, honvezi) le conduc ministrii ungari.

Fiecare ministru are într'ajutor mai mulți funcționari atât în centru cât și în diferitele părți ale țării, cari împreună cu ministru săvârșesc lucrurile, ce se țin de resortul lor.

IV. Justiția.

1. Dreptul.

De multeori se întâmplă că cetățenii nu se pot înțelege unii cu alții în treburi de moștenire, de contracte, etc. și fiecare crede, că el are drept. Se întâmplă și de acelea, că datoratul nu poate sau nu vrea să plătească creditorului.

În toate aceste cazuri respectivii oameni nu pot judeca în cauza lor proprie. De aceea statul a făcut legi, după cari să se poată ști că cine are drept dintre cei împlicinați, și fiindcă legile acelea privesc afacerile private ale cetățenilor ele se numesc *dreptul civil*.

Sunt și oameni de aceia răi, cari fac pagube altora, fură, înșală, aprind, vatămă ori chiar atacă persoana, periclitizează sănătatea ori chiar viața altora. Dreptul și legea cere, ca

astfel de oameni să fie pedepsiți de către puterea legală.

Legile, cari iau în apărare persoana și averea cetățenilor, siguranța și buna rânduială în stat, și hotăresc pedeapsa pentru făcători de rele, se numesc *dreptul penal*.

Fiindcă nimenea nu poate să-și facă sieși dreptate, nici să pedepsească pe făcătorii de rele, de aceea statul a pus oameni învățați, cari cunosc bine legile, ca ei să judece în cauzele de pricină între cetățeni și să măsoare pedeapsă pe făcătorii de rele. Acești oameni se numesc *judcători*. Pe judecători îi numește Majestatea Sa pe viață; de aceea judecătorii aduc hotărârile în numele Majestății Sale a regelui. Judecătorii nu atârnă dela nimeni: ei sunt independenți și răspunzători pentru faptele lor.

2. Judecătoriile.

Dupăcum pricinile dintre cetățeni sunt de multe feluri, așa sunt puse și mai multe feluri de judecătorii. Nu poți merge deci cu orice pricină la oricare judecătorie. Legile prescriu anume cu care pâră la care judecătorie să meargă omul mai întâi.

Judecătoria, la care s'a făcut pâră (s'a început procesul), se zice *judecătorie de prima instanță*. Dacă unul sau altul dintre *litiganți*,

(oameni cu pricina) nu e mulțumit cu hotărîrea judecătorei de prima instanță, are drept să apeleze la altă judecătorie mai înaltă, care în cazul acesta e *judecătorie de a doua instanță*; iară de aci poate apela la o a treia judecătorie, care e *judecătorie în ultima instanță*. Hotărîrea judecătorei în ultima instanță e obligatoare și cetățenii trebuie să se supună ei.

Judecătorii ordinare de prima instanță sunt: *judecătoriile regești cercuale*, de cari sunt mai multe într'un comitat, și *tribunale regești*, de cari se află în fiecare comitat de regulă unul.

Judecătorii de a doua instanță sunt *tablele regești*, de care în Ungaria sunt 11 (în Budapest, Kassa, Debrecen, Nagyvárad, Temesvár, Szeged, Pécs, Győr, Pozsony, Kolozsvár și Maros-Vásárhely).

Judecătorie de ultima sau suprema instanță este numai una: *curia regească* din Budapest.

În pricinile mai mici dintre cetățeni, al căror obiect e de valoare mică, nu judecă judecătoriile ordinare regești, ci altele, anume: *judecătoriile comunale, juzii de pace și pretorii*. Anume procesele mici, a căror valoare nu trece peste 40 coroane, le judecă primarul comunal împreună cu notarul și încă vr'o 2 membri ai antistiei comunale. Aceștia formează judecătoria comună. Cine nu e mulțumit cu

sentința judecătoriei comunale, poate apela la judecătoria regească cercuală, mai departe însă nu.

În cauzele amintite, precum și în procese, a căror valoare nu trece peste 100 coroane, în cauze de pagube în câmp până la valoarea de 200 coroane judecă *jucele de pace*. Judele de pace e numit de ministrul justiției. De regulă protopretorii și juzii dela judecătoria regească sunt totodată și juzi de pace. In contra sentinței judeului de pace se poate apela la judecătoria cercuală.

La procesele, a căror valoare trece peste 100 coroane, judecătoria de prima instanță este judecătoria regească cercuală. Iară cauze mai mari se judecă la tribunalul regesc. Cel nemulțumit cu sentința judecătoriei sau a tribunalului regesc, poate apela la tabla regească și de aici la curia regească, la ultima și suprema instanță.

3. Procedura.

Procesele mai mici la judecătoriile inferioare se fac așa, că cei cu pricina se duc la judecător și-și spun năcazul, iar judecătorul cercetează lucrul și aduce sentința. Toate acestea se întâmplă cu graiu viu. Dacă nu apelează nime, sentința se execută după 8 zile.

În procesele mai mari pâra se dă tot verbal la judecătoria respectivă. Judecătoria cercetează

lucrul și aduce sentința. Sentințele acestea încă se pot apela în decurs de 15 zile.

În urma articolului de lege I: 1911 nu mai există procedură sumară și ordinară, ci numai o procedură unitară: verbală.

Procesele amintite până aci se numesc procese civile și se judecă după dreptul civil.

După dreptul penal se judecă două feluri de fapte: *transgresiunile*, apoi *delictele și crimele*. Transgresiuni sunt d. e. conturbarea ordinii publice, furtul obiectelor în valoare până la 4 coroane, fabricarea de arme și de praf de pușcă, etc. Transgresiunile se pedepsesc cu închisoare până la două luni și cu amendă în bani până la 600 coroane.

Delicte și crime sunt d. e. vătămarea Majestății Sale, vătămarea religiunii, tradarea de patrie, răsvrătirea, fabricarea banilor, omorul, jaful, tăciunăria, mărturia mincinoasă, jurământul strâmb, precum și delictele de presă ș. a. Crimele se pedepsesc aspru. Pentru unele crime se dictează și pedeapsă de moarte.

În procesele penale acuzatorul este procurorul regesc, ca reprezentant al statului.

4. Curtea cu jurați.

După legile țării fiecare cetățean își poate exprima cugetele sale cu graiu viu sau prin tipar în gazete și în cărți; aceasta se numește libertatea presei. Aceasta însă nu poate să

fie nemărginită, prin urmare dacă cineva în cărți sau gazete vatămă onoarea altuia, vatămă statul sau pe regele, ori își bate joc de religie și moralitate, sau ațâță la ură pe unii în contra altora, acela comite *delict de pressă*.

Delictele și crimele le judecă curtea cu jurați, care constă din 2 părți. O parte e tribunalul reg. (președintele, 2 juzi și notarul), care conduce cercetarea și în urmă aduce sentința. A doua parte o formează jurații sau juriul. Juriul se formează astfel: se conscriu toți cetățenii liberi și independenți de pe teritoriul tribunalului și dintre ei se face lista celor ce vor fi jurați în anul următor. Aceștia se grupează câte 36 pe fiecare pătrar de an. Când are să se pertracteze un proces de pressă se adună cei 36, cari sunt la rând în respectivul pătrar de an. Dintre ei se aleg prin soarte 12 jurați, cari formează *curtea cu jurați* sau *juriul*.

Aceștia ascultă acuza și apărarea, apoi se retrag într'o odaie și acolo fiecare votează după conștiința sa. Juriul are să constate numai dacă acuzatul e vinovat sau nu. Dacă juriul află, că acuzatul e vinovat, pedeapsa o dictează tribunalul regesc. Dacă însă juriul află că nu e vinovat, tribunalul nu mai are pe cine judecă și trebuie să absoalve pe acuzat.

Delictele de pressă le judecă curtea cu jurații din orașele, în care se află table regești.

5. Judecătoria administrativă.

Afară de procesele civile și criminale, se mai ivesc cazuri, când cineva se simte scurtat în drepturile sale prin dispoziția sau hotărîrea unei corporațiuni (comună, oraș), vreunui ofițiant public, unei autorități sau chiar din partea ministrului, s. e. că asupra cuiva s'a pus mai multă dare, decât ar fi cu drept, ori că cineva n'a fost luat în lista viriliștilor ș. a. În cazuri de acestea în forul prim și al doilea hotărăesc autoritățile administrative (s. e. vicecomitele, directorul de finanțe, comisiunea administrativă, ministrul), dar în contra hotărîrii acestora se poate recură la *judecătoria administrativă*, care e în Budapest, și a cărei hotărîre are valoare de drept.

6. Advocații.

Atât în procesele civile mai mari, cât și în cele penale, nu fiecare om știe cum să facă scriptele și pe care lege să se bazeze în acuză ori în apărare. De aceea statul s'a îngrijit să fie oameni știutori de legi, pe cari statul îi examinează și le dă dreptul să reprezinte pe cetățeni în procese. Acești oameni se numesc *advocați*. În procesele mari litiganții trebuie să ia avocat, iară ei dacă nu vor sau nu pot, atunci judecătoria le numește *advocați*.

Pe lângă tribunale sunt puși *procurorii regești*, cari au să ridice pâra în procesele cri-

minale, și poartă grije ca să se execute sentințele. Procurorii supraveghează închisorile și temnițele.

V. Oficiile orfanale.

Copiii în vârstă până la 24 ani sunt *minorenii*, ei stau sub conducerea părinților. După ce au împlinit 24 ani — fetele și mai înainte, dacă se mărită, — devin *maioreni*, adică au dreptul să dispună liber de sine și de averea lor.

La caz de lipsă se admite, ca și un tinăr de 18 ani, să se poată declara de maiorean, după ce părinții sau rudeniile lui încă se învoesc la aceasta. Dacă copiii minorenii rămân fără tată, atunci li-se dă un *tutor*, care se îngrijește de susținerea, de creșterea și averea lor. Tutorul deci este locoțiitorul tatălui. De regulă mama este tutorul copiilor minorenii, rămași orfani de tată. Tatăl poate dispune în testament că cine să fie tutorul copiilor lui. Dacă copiii nu au nici mamă și dacă tatăl nu a dispus în testament că cine să fie tutor, atunci autoritatea orfanală numește un tutor. Pe lângă tutor se mai poate pune și un *curator*, care să administreze averea orfanilor. După ce orfanii devin maioreni tutoratul încetează.

Se întâmplă însă, că unii maioreni nu sunt în stare a-și administra averea din cauză, că au vre-un morb ori defect (nebuni, cretini, surdo-

muți) sau sunt risipitori din cale afară. Pe lângă astfel de persoane se pune câte un curator, care să administreze și să îngrijiască de averea lor.

În fiecare comună trebuie să fie un tutor comunal, care supraveghează pe singuraticii tutori și curatori din comună și dacă află, că vre-unul nu-și împlinește datoria, îl arată la autoritatea orfanală. Autoritate orfanală este în fiecare oraș cu magistrat și în municipii. Ea se numește *sedria orfanală* și se compune din președinte (tatăl orfanilor) și asesori precum și din alți funcționari. Sedria orfanală se îngrijește de averea și creșterea orfanilor și supraveghează pe tutorii și curatorii singuratici din comune.

VI. Moștenire, Testament.

1. Dacă moare un cetățean și lasă după sine avere, se ivește întrebarea, că a cui să fie averea aceea, adică cine să o moșteniască? Statul deci a trebuit să reguleze moștenirea prin legi. În înțelesul acestor legi averea unui cetățean repositat o moștenesc rudeniile lui mai apropiate. Acestea sunt în prima linie copiii. Dacă deci repositatul a avut copii, aceștia moștenesc averea lui în părți egale, sunt însă datori a ține pe mama văduvă în mod cuviincios.

Dacă persoana repositată nu a avut copii ori nepoți și a lăsat după sine o văduvă,

atunci întreagă averea câştigată de el o moşteneşte văduva, acea avere însă, pe care şi reposatul o a moştenit dela părinţii lui, trebuie să revină iarăş la părinţi sau, dacă aceia nu trăiesc, la rudeniile după părinţi (fraţi, nepoţi). Dacă reposatul nu lasă după sine nici copii, nici văduvă, atunci averea lui o moştenesc rudeniile după părinţi.

Aceste moşteniri se zic legale, căci aşa prescrie legea.

2. Legile însă dau voce fiecărui cetăţean maior să dispună el însuşi, că cine să-i moşte-nească averea după moarte. Cine dispune în viaţă, că ce să se întâmple cu averea lui după ce el va muri, se zice că face *testament*. Nici în testament nu e permis să uite omul de copiii şi părinţii săi. Acestora trebuie să *testeze* cel puţin jumătate din partea, ce li s'ar fi convenit, dacă nu ar fi fost testament.

Pentru ca testamentul să aibă valoare, el trebuie să împliniască oare-cari condiţiuni. Testamentul se poate face sau cu graiu viu, sau în scris. La testamentul făcut cu graiu viu trebuie să fie de faţă cel puţin 4 martori. Astfel de testament are valoare 3 luni de zile.

Dacă *testatorul* face testament în scris, şi scrie şi subscrive testamentul cu mâna proprie, atunci trebuiesc cel puţin 2 martori. Dacă însă, testatorul face testament în scris, pe care nu

l-a scris și subscris el — neștiind scrie — la acest fel de testament trebuiesc cel puțin 4 martori. Cel puțin jumătate din martori trebuie să fie oameni cari știu scrie și ceti. Martorii trebuie să fie de față la scrierea și subscrierea testamentului. Testatorul declară înaintea lor că aceea e ultima voință a lui, iar martorii o notează aceasta pe testament.

Rudeniile și moștenitorii testatorului nu pot fi martori la testamentul lui.

VII. Contracte, notari publici.

1. Oamenii au multe treburi unii cu alții unul cumpără, altul vinde; unul împrumută bani sau alte lucruri, altul ia o moșie în arîndă, etc. În aceste și alte cazuri de regulă o persoană promite că dă ori face ceva față de a doua persoană, iar aceasta primește, ori se obligă și ea la ceva față de cea dintâi. Aceste persoane se zice că fac *contract*. D. e. un om își vinde casa, altul o cumpără; cel dintâi dă casa, al doilea dă bani pentru ea celui dintâi. Persoanele, cari încheie între sine contract, se zic *contrahenți*. La fiecare contract de regulă sunt 2 contrahenți.

Dacă într'un contract unul se obligă a da altuia ceva, iar acesta nu se obligă la nimic, ci numai primește ce i-se dă, atunci se zice că contractul e *unilateral*. Contracte unilaterale

se fac despre dăruiri, donațiuni. Contractele, în cari ambii contrahenți se obligă la ceva unul față de altul, se numesc *bilaterale*.

Contracte pot încheia numai persoane maiorene.

Contractele sunt de mai multe feluri: sunt contracte de donațiune, de schimb, de cumpărare și vânzare, de arândă, de lucru; obligațiuni, cambii, chitanțe și plenipotențe.

Contractele se fac sau *cu graiu viu* sau *în scris*. Contractele despre lucruri mai însemnate trebuiesc făcute în scris. La contracte se cer cel puțin 2 martori. Pentru ca să aibă valoare, contractele trebuiesc făcute cu observarea unor anumite forme. De aceea e bine dacă facem contractele la oameni pricepători de lucru (advocați, notari publici).

2. Fiindcă nu toți cetățenii știu cum să facă contracte și testamente, etc. ca să aibă valoare, de aceea statul a instituit în unele orașe din țară oameni de încredere și știutori de legi, cari să facă documente de valoare publică. Acești oameni se numesc *notari publici*. Documentele făcute de notarii publici (contracte, testamente) sunt autentice și de valoare nedubioasă. De aceea legea prescrie, că unele contracte și testamente numai la notarul public se pot face. Așa d. e. orbii, surzii și muții, cari nu știu scrie, precum și minoreni sub 18

ani numai înaintea notarului public pot face testament și contract cu valoare. Contractele referitoare la zestre încă numai atunci au valoare, dacă sunt făcute înaintea notarului public. E bine ca și alte contracte să se facă la notari publici, ca să nu sufere contrahenții pagube din lipsă de forme la încheierea contractelor.

VIII. Dreptul de adunări și însoțiri.

1. Cetățenii patriei noastre au dreptul să-și spună părerile liber, cu graiul sau în scris, prin foi și prin cărți. Din principiul libertății urmează, că ei au dreptul să se adune mai mulți a un loc pentru a-și spune părerile cu privire la o afacere de interes comun, și să se înțeleagă ce e de făcut în cutare sau cutare treabă. Ceice aranjază *adunări*, trebuie să înștiințeze aceasta la poliție (pretură) arătând timpul, locul și scopul sau obiectul adunării. Poliția după împrejurări dă voie să se țină adunarea, își trimite acolo pe un om al ei, care poate să împrăștie adunarea, dacă în ea observă pornire contrară statului, sau dacă s'ar face gâlceavă.

2. Pentru atingerea unui scop bun și folositor, unde puterile unui om nu sunt de ajuns cetățenii se pot *însoți*, formând tovărășie, reuniune sau asociare. Însoțirile sau reuniunile,

după scopul lor pot fi de binefacere, culturale, economice, industriale ș. a. m. Înainte de a se forma reuniunea, trebuie să-și facă mai întâi statutele, cari statornesc scopul urmărit, modul și mijloacele pentru ajungerea aceluia.

Statutele trebuiesc trimise la ministru pentru aprobare și numai după ce ministrul le-a aprobat poate reuniunea să-și înceapă activitatea. Statutele sunt lege pentru reuniune, deci nu e permis să se abată dela ele nici decum.

Autoritățile controlează activitatea ori-cărei reuniuni și dacă observă că se abate dela statute, sau altcum activitatea ei ar fi păgubitoare pentru membri, ori îndreptată contra statului, ministrul dizolvă (desființează) reuniunea.

IX. Ungaria și Austria.

1. Afaceri comune.

Fiindcă regele Ungariei totodată e și Împărat al Austriei, de aceea Ungaria are unele treburi comune cu Austria. D. e. amândouă statele trebuie să se apere împreună de inimizii din afară, de aceea ele au o armată comună; iar banii pentru susținerea armatei încă trebuie să-i dea amândouă statele ș. a. Pentru îngrijirea treburilor comune sunt puși 3 *ministri comuni*, cari împreună fac *guvernul comun*. Ministrii comuni sunt:

a) *Ministrul de externe*, care reprezintă ambele state față de celelalte țări; 5*

b) *Ministrul comun de războiu* care conduce treburile armatei comune și se îngrijește de susținerea ei;

c) *Ministrul comun de finanțe*, care se îngrijește de banii trebuincioși pentru susținerea armatei, a guvernului comun și a funcționarilor lui.

Cheltuelile comune le plătește atât Ungaria cât și Austria după o proporțiune, care se stabilește din timp în timp de către reprezentanții Ungariei și Austriei în înțelegere comună. De prezent pe Ungaria se vin 34·4%, pe Austria 65·6% din cheltuelile comune.

2. Delegațiunile.

În treburile, ce le are Ungaria în comun cu Austria nu poate hotărî nici dieta Ungariei, nici a Austriei. Deci fiecare din aceste două diete alege din sinul său câte o comisiune de 60 membri. Aceste comisiuni se numesc *delegațiuni*.

Delegațiunile votează cheltuelile comune și sfătuiesc asupra afacerilor militare și externe. Delegațiunile controlează pe ministrii comuni și dacă vre-unul din ei calcă legea, ori nu-și împlinește datorițele, îl iau la răspundere.

Delegațiunile se întrunesc de regulă odată în fiecare an; odată în Budapest altădată în Viena.

X. Biserica.

1. Confesiunile din patrie.

Locuitorii patriei noastre se țin de mai multe biserici sau confesiuni recunoscute de lege. Aceste confesiuni sunt în Ungaria: romano-catolică, greco-orientală, greco-catolică și confesiunile reformate (agustină, helvețiană și unitară). Confesiunile recepte au scutul legii; credincioșii lor își pot exercia liber cultul dumnezeesc.

În timpul din urmă și izraeliții au fost luați între confesiunile recepte.

Înainte de legii toți cetățenii sunt egali, de ori și care confesiune s'ar ținea ei.

Biserica romano-catolică din Ungaria are în fruntea sa pe arhiepiscopul-primate din Strigoniu (Esztergom), 2 arhiepiscopi și 15 episcopi. Pe aceștia îi numește regele în conțelegere cu guvernul țării.

Biserica română greco-catolică are în fruntea sa mitropolitul din Balázsfalva (Blaj) și trei episcopi, pe cari îi numește regele în conțelegere cu guvernul.

Confesiunile reformate (augustină și helvețiană) din Ungaria sunt împărțite în câte 5 districte bisericești, cari au în frunte câte un episcop (superintendent) și un curator lumesc. Ele țin adunări și sinoade, în cari iau parte

și preoți și mireni; în acestea se aleg preoții și episcopii, se conduc trebile bisericesti și școlare și se fac legi, pe cari însă trebuie să le sancționeze regele. Regele e patronul acestor confesiuni.

Unitarii au un district bisericesc în Ardeal, în frunte cu un episcop (în Kolozsvár) și cu un curator lumesc.

Credincioșii bisericei greco-orientale din Ungaria sunt Români și Sârbi. În fruntea bisericei sârbești stă un metropolit-patriarh (în Carlovitz) și mai mulți episcopi. Biserica se întrunește în sinoade mixte (preoți și mireni) și în congres. În aceste adunări se regulează trebile bisericesti și școlare. Episcopii și metropolitul se aleg de cătră credincioși în sinoade și în congres și se întăresc de cătră rege.

Israelii sunt organizați numai în comunități, și nu au autorități confesionale mai înalte.

2. Raportul între confesiuni.

Confesiunile din patrie, recunoscute prin legea statului, au drepturi legale. De aceea legile statului regulează raporturile dintre diferitele confesiuni, ca d. e. trecerile dela o confesiune la alta, căsătoriile încheiate între cetățeni de diferite confesiuni și creșterea religioasă a copiilor născuți din acele căsătorii.

1. *Trecerile.* Oricine poate să treacă la altă confesiune, dacă a împlinit 18 ani, femeile și mai curând, dacă sunt măritate. Celce vrea să treacă la altă confesiune trebuie să spună acest cuget parohului său în fața a 2 martori, și anume de 2 ori la interval de 2 săptămâni. Parohul îi dă adeverință despre aceasta, iar dacă nu-i dă parohul, au să-i dea cei doi martori. Cu aceasta adeverință se duce la parohul confesiunii la care vrea să treacă, și acela pe baza adeverinței îl înscrie între credincioșii bisericii sale.

2. *Căsătorii mixte.* Legea nu oprește să se căsătorească fețe de confesiuni deosebite, dar rânduește cum să se crească copiii născuți din părinți de confesiuni deosebite. Bărbatul și femeia pot face învoială încă înainte de căsătorie, că copiii lor să fie crescuți toți în o confesiune: în a tatălui, ori în a mamei. Astfel de învoială trebuie făcută la notarul public, la protopretor, judecător ori la primarul orașenesc, altcum nu are valoare. Dacă astfel de învoială nu s'a făcut, atunci băeții urmează confesiunea tatălui, fetele pe a mamei. Dacă unul din soți trece la confesiunea celuilalt copiii sub 7 ani de genul lui încă trec cu el, cei de 7—18 ani numai cu învoirea autorității orfanale.

Fiecare confesiune își poate ține sărbătorile sale. Cei de o confesiune nu pot fi siliți să țină sărbătorile celeilalte confesiuni. Duminica însă trebuie să o serbeze toți cetățenii (legea despre repausul de Duminică). Când se ține serviciu dumnezeesc în biserică și când se fac procesiuni bisericești nu e permis a face sgomot (d. e. cu cară) în apropierea bisericii sau pe unde merge procesiunea. Fiecare confesiune trebuie să respecte pe cealaltă, căci legile țării pedepsesc aspru pe ceice conturbă sau împiedecă serviciul dumnezeesc, precum și pe ceice ațată la ură în contrav'unei confesiuni, înjură pe Dumnezeu sau își bat joc de religione.

3. Biserica greco-orientală română din Ungaria și Transilvania.

(Statutul organic).

Biserica greco-orientală română din Ungaria și Transilvania are o autonomie, asigurată prin articolul de lege IX din 1868. Organizarea bisericii greco-orientale române se cuprinde în «*Statutul organic*», care e sancționat de Majestatea Sa Regele și e legea fundamentală a bisericii române gr. or. Biserica română gr. or. din Ungaria și Transilvania formează o *Metropolie* în frunte cu un metropolit cu reședința în Sibiiu. Metropolia este împărțită în trei eparhii: eparhia Transilvaniei, a Aradului

și a Karánsebesului. Eparhia Transilvaniei se zice *arhidieceză*; în fruntea ei stă arhiepiscopul, care totodată e și metropolit. Celelalte două eparhii se zic *dieceze* cu câte un episcop în frunte.

Eparhiile sunt împărțite în mai multe *protopresbiterate*, cari constau din mai multe *parohii*.

a) *Parohia*. Credincioșii greco-orientali români, cari locuiesc în una și aceeași comună, formează laolaltă o parohie. În fruntea parohiei stă preotul sau *parohul*. Treburile bisericesti și școlare le conduce *sinodul parohial*. Membrii ai sinodului parohial sunt toți *parohienii* maioreni (vârșnici) și cu purtări bune. Sinodul parohial alege pe preot și pe învățător. Sinodul se adună de regulă odată pe an, de aceea el alege din sânul său un *comitet parohial* pe timp de trei ani, iar pentru administrarea averilor și fundațiunilor bisericești sinodul alege pe *epitropii parohiali*, tot pe timp de trei ani. Atât comitetul parohial, cât și epitropii trebuie să-și dea seamă în fiecare an la sinodul parohial despre cece au făcut în decursul anului trecut. Sinodul cercetează lucrările comitetului și socotelile epitropilor și hotărăsc asupra lor.

b) *Protopresbiteratul*. Mai multe parohii sau comune bisericesti formează un protopres-

biterat sau tract, în fruntea căruia stă un *protopresbiter*. Afacerile protopresbiteratului le conduce sinodul protopresbiteral, care se compune din $\frac{1}{3}$ preoți, aleși de preoții din protopresbiterat, și $\frac{2}{3}$ mireni, aleși de cătră credincioșii din protopresbiterat în sinoadele parohiale. Sinodul protopresbiteral se întrunește de regulă odată pe an în luna Februarie. El încă alege din sinul său un comitet și o epitropie protopresbiterală pe 3 ani pentru prevederea trebilor și îngrijirea de averea protopresbiteratului. Comitetul și epitropia trebuie să raporteze în fiecare an sinodului protopresbiteral despre activitatea lor din anul trecut.

. Sinodul protopresbiteral, care alege pe protopresbiterul, trebuie să aibă de douăori atâția membri ca de obicei. Acest sinod nu poate hotărî în alte cauze, cari nu se țin de alegerea protopresbiterului, de aceea se și numește sinod electoral.

Sinodul protopresbiteral ordinar alege *scaunul protopresbiteral*. Acesta constă din protopresbiter ca președinte, 6 preoți ca membri, un defensor matrimonial și un notar. Scaunul protopresbiteral este forul sau autoritatea de prima instanță în mitropolie. Aci se judecă pricinile iscate în cauze matrimoniale, se regulează neînțelegerile dintre parohi și dintre aceștia și parohieni. Scaunul protopresbiteral contro-

lează purtarea protocoalelor matriculare în parohii, el examinează alegerile de parohi, capelani și alte fețe bisericești și supraveghează purtarea acelor.

În contra hotărîrilor scaunului protopresbiterial se poate apela în decurs de 14 zile la consistorul eparhial.

c) *Eparhia*. Mai multe protopresbiterate împreună cu parohiile lor formează o eparhie, în fruntea căreia stă un episcop. Afacerile eparhiei le conduce sinodul eparhial, care se adună în fiecare an la Dumineca Tomii. Sinodul eparhial este reprezentanța eparhiei și se compune din deputații aleși de clerul și poporul din eparhie. Președintele sinodului eparhial este episcopul (respectiv arhiepiscopul), iar membrii sunt 20 preoți și 40 mireni, cu totul 60. Membrii sinodului eparhial se aleg pe 3 ani. Sinodul eparhial alege pe episcopul, el controlează averea eparhiei, se îngrijește de mersul regulat al treburilor bisericești și școlare și de cultura poporului ș. a. Fiindcă sinodul eparhial se întrunește de regulă numai odată pe an, de aceea el alege un *consistor eparhial*, care să conducă afacerile eparhiei peste an, să pună în lucrare hotărîrile sinodului eparhial, și să raporteze sinodului despre lucrările sale.

Consistorul eparhial constă din 3 senate: senatul bisericesc, senatul școlar și senatul epi-

tropesc. Membrii consistorului eparhial se zic *asesori consistoriali*. Consistorul eparhial este forul de a doua instanță în mitropolie.

d) *Metropolia*. Toate eparhiile (diecezele) greco-orientale române din Ungaria și Transilvania laolaltă formează metropolia. În fruntea acestei metropolii stă un metropolit, care totodată e și arhiepiscopul Transilvaniei, cu reședința în Nagyszeben. Afacerile metropoliei le conduce «*congresul național-bisericesc*», care constă din 90 deputați: 30 preoți și 60 mireni, aleși pe 3 ani. Fiecare eparhie alege 10 deputați preoți și 20 deputați mireni la congres. Metropolitul și episcopii sunt membri naturali ai congresului. Congresul național-bisericesc se întrunește de regulă la trei ani odată în ziua de 1/13 Octomvrie. Congresul alege pe metropolitul și un *consistor metropolitan*, care prevede afacerile metropoliei și raportează congresului despre cele ce a lucrat. Consistorul metropolitan se compune din 3 senate, ca și cel eparhial. Consistorul metropolitan e forul de a treia și ultima instanță în mitropolie.

Metropolitul dimpreună cu episcopii sufragani adunându-se laolaltă formează *sinodul episcopesc*, care se sfătuește asupra lucrurilor dogmatice, spirituale și rituale, morale și culturale. Sinodul episcopesc priveghiază și apără autonomia bisericeii în conțelegere cu congresul național-bisericesc.

În metropolie se află și mănăstiri, cari își conduc trebile prin sinodul mănăstiresc, la care iau parte toți monahii.

Limba oficială în metropolie este limba română.

CUPRINSUL.

	Pag.
Prefață	3
Introducere.	
1. Familia	5
2. Comuna	6
3. Municipiul	7
4. Statul	7
5. Biserica	8
PARTEA PRIMĂ.	
I. Administrația.	
1. Comunele	9
2. Antistia comunală	10
3. Reprezentanța comunală	12
4. Aparținerea la comună	13
5. Municipiile	14
6. Comitetul municipal	15
7. Funcționarii municipiului	17
8. Comisiunea administrativă	19
9. Despre recurs și apelare	20
II. Catastrul și cărțile funduare.	
1. Catastrul	21
2. Cărțile funduare	22
III. Sarcinile publice.	
1. Dările către stat	23
2. Dările (aruncurile) comunale și municipale. Sarcinile publice	25
IV. Armata	
V. Instrucțiunea publică	
VI. Agricultură, industria, comerțul	
VII. Igiena publică	
VIII. Servitorii. Muncitori	
IX. Matriculele de stat	

PARTEA A DOUA.

Pag.

I. Regele	42
II. Dieta	43
1. Titlul de drept al alegătorilor	45
2. Nu-și pot exercita dreptul de alegător	47
3. Remedii de drept în contra listei provizorii	48
4. Alegerea deputaților dietali	49
5. Nu poate fi admis la votare	50
6. Activitatea dietei	51
III. Guvernul	52
IV. Justiția.	
1. Dreptul	54
2. Judecătoriile	55
3. Procedura	57
4. Curtea cu jurați	58
5. Judecătoria administrativă	60
6. Advocații	60
V. Oficiile orfanale	61
VI. Moștenire, testament	62
VII. Contracte, notari publici	64
VIII. Dreptul de adunări și de însoțiri	66
IX. Ungaria și Austria.	
1. Afaceri comune	67
2. Delegațiunile	68
X. Biserica.	
1. Confesiunile din patrie	69
2. Raportul între confesiuni	70
3. Biserica greco-orientală română din Ungaria și Transilvania	72

IBL. PAC. PR. INST.
INV. Nr. ~~6521 75~~

Prețul 60 fil.
